

důvodu, že nebyla pojata v říšský zákonník, drželo se ministerstvo toho stanoviska, že k oněm nařízením prohlášení takového potřebí není.

Jednotlivá ministerstva uveřejňují nařízení vydaná ve svém oboru působnosti v příslušném svém věstníku (srv. čl. »Prohlašování zákonů). Zemská nařízení bývají zpravidla v zemských zákonnících; všechna ostatní nařízení uvádějí se u všeobecnou známost úředními listy nebo způsobem v místě obvyklým.

Zákony základní státní viz Ústava.

Záležitosti společné.

Záležitostmi společnými jsou základními zákony státními určené záležitosti, kteréž byly pro země na radě říšské zastoupené a pro země koruny uherské jednak za společny prohlášeny, jednak ale dle stejných zásad projednávány a posuzovány býti musí. Základní zákony, kteréž sprostředkují tento užší svazek mezi rakouskou polovinou říše a mezi zeměmi koruny uherské, jsou:

I. Sankce pragmatická ustanovující, že řád posloupnosti jí prohlášený v celém obvodu rakouských států, království, panství a provincií se zavádí a stanoví, aby se předešlo jich rozdrobení a rozdělení a předpisuje dále: »Když všichni stavové po zralé úvaze ve shromážděních svých a zvláště na mysli majíce dobro a prospěch, jaký Našim milým a věrným poddaným z toho plynouti bude, k tomu jednohlasně a dobrovolně svolivše, přijali s veškerým respektem a submissí tuto shora řečenou pragmatickou sankci jakožto ustavičnou konstituci, řád posloupnosti a nerozlučnou jednotu všech Našich zemí jak vně tak uvnitř Rakouska, jakožto stálý neodvolatelný zákon, pokud se dotýká řádu dědické posloupnosti v panství a suverenity, všech řečených provincií, a nerozlučitelného svazu všech Našich států a zemí dědičných.« Tato pragmatická sankce byla zákonnými články z roku 1723 čl. 1, 2, 3 vyhlášena říšským sněmem uherským a po té i císařským ediktem za stálý neodvolatelný zákon státní. Následkem toho přijata byla sankce pragmatická i za podklad státoprávního vyrovnání uzavřeného r. 1867 mezi oběma částmi státními; ostatně dole bude o tom blíže pojednáno.

II. Císařský patent ze dne 1. srpna 1804, jímžto císař František II. přijal titul a důstojnost dědičného císaře rakouského, stanoví v bodu 3. takto: »Jakkoli však veškerá Naše království a jiní státové dle svrchu řečeného mají zůstati neskráceni ve svých dosavadních názvech a stavech, sluší to jmenovitě rozuměti o Našem království uherském a o zemích s ním sloučených, kteréž dosud s říší římsko-německou v bezprostředním svazku stály, a i na příště mají podržeti tytéž poměry s ní v duchu privilegií udělených Našemu arcidomu od Našich předků v císařství římskoněmeckém.«

III. Státoprávní vyrovnání mezi oběma částmi říše.

1. Záležitosti společné: Trunní řeč, kterouž zahájen byl říšský sněm uherský r. 1865/67, obracela se k říšskému sněmu s vyzváním, »aby (sněm říšský) vycházeje od zásad pragmatické sankce uznané za vzájemný základ právní, starost svou věnoval modalitám, jimiž by jak státoprávní a vnitřní správní samostatnost Uherska a jeho vedlejších zemí, tak i životní podmínky bezpečí a trvání mocnářství neporušeny byly zachovány, spolu však aby s jedné strany zemím koruny uherské a s druhé strany ostatním zemím a provinciím Jeho Veličenstva zajištěn byl konstituční vliv na ústavní vyřizování společných záležitostí mezi oběma částmi nadcházejících.« Ve shodě s tímto nejvyšším vyzváním vydal říšský sněm uherský článek zákona

z r. 1867, kterýžto s výhradou konstitučního přivolení zemí této (rakouské) poloviny říše, označuje záležitosti, kteréž mají býti mezi zeměmi obou částí říše společnými, a stanoví modus jich vyřizování. Současně se znovuzřízením uherské ústavy sankcionován tento článek zákona a jemu odpovídá pro království a země na radě říšské zastoupené základní zákon státní ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. o společenských záležitostech; tímto zákonem došlo plného výrazu státoprávní vyrovnání mezi oběma polovinami říše u zachování naprosté rovnocennosti obou území. Tento základní zákon státní prohlašuje pak tyto záležitosti za společné:

a) Záležitosti zahraničné včetně diplomatické a obchodní zastoupení naproti cizozemsku, jakož i opatření vzhledem k mezinárodním smlouvám snad nezbytná, při čemž však schválení mezinárodních smluv, pokud takového schválení se dle ústavy žádá, vyhrazeno jest zastupitelským sborům obou polovin říše. K tomu poznamenává § 8 shora cit. uherského zák. článku: »Ze sankce pragmatické vyplývá účelné vedení zahraničných záležitostí. Vedení to vyhledává společenství v oněch zahraničných záležitostech, kteréž se nedílně (simultánně) dotýkají zemí stojících pod panstvím Jeho Veličenstva. Protož diplomatické a obchodní zastoupení říše vůči cizozemsku, jakož i opatření vzhledem k mezinárodním smlouvám snad potřebná náležející ve srozumění s ministerstvy obou částí a za jich přivolení k agendám společného ministra zahraničných záležitostí. Mezinárodní smlouvy sdělí každé ministerstvo s vlastním svým zákonodárcem.«

b) Válečnictví spolu s válečným námořnictvím, avšak nikoli povolání branců a zákonodárství a způsobu vykonávání povinnosti branné, opatření o dislokaci (umístění) a zaopatření vojska, dále úprava občanských poměrů a práv i závazků členů vojska neodnášejících se ke službě vojenské. Následkem ústavních výsostních práv Jeho Veličenstva v ohledu válečnictví přiznává se vše, co se týká jednotného vedení, řízení a vnitřní organizace celé armády a tudíž i vojska uherského jakožto doplňku celé armády, za předmět opatření Jeho Veličenstva. (§ 11. cit. uh. zák. čl.). Soustava branná smí se stanoviti nebo přetvořiti se závazností i pro Uhry v kterékoli době toliko s přivolením uherského zákonodárství. Ježto pak podobné stanovení, jakož i pozdější přetvoření provésti se musí účelně jen dle stejnorodých zásad, podá se v každém takovémto případě po předchozím dohodnutí se obou ministerstev oběma zákonodárným činitelům osnova z týchž principů vycházející (§ 13 cit. uh. zák. čl.).

c) Finančnictví co do výloh společně uhražovaných, zejména stanovení příslušného budžetu a zkoumání účtů k tomu příslušejících. Finančnictví uznal říšský sněm uherský potud společnou záležitostí, pokud mají býti společnými náklady, které podniknuty býti musí na předměty uznané dle svrchu řečeného za společné záležitosti (§ 16 cit. čl.).

2. Záležitosti, které nejsou sice společnými, avšak mají býti dle stejných zásad sjednány, jsou:

a) Záležitosti obchodní, speciálně zákonodárství celní. Společenství záležitostí obchodních neplyne ze sankce pragmatické; ježto však mezi Uhrami a ostatními zeměmi vzájemný styk zájmů není skutečností vzácnou a málo důležitou, prohlásil říšský sněm uherský ochotu svoji k tomu, aby se ohledně záležitostí obchodních mezi zeměmi koruny uherské se strany jedné a mezi ostatními zeměmi se strany druhé od času k času uzavírala jednota celní a obchodní. Jednota (resp. smlouva) tato měla by

pak rozřešiti ony otázky, jež se obchodu týkají, a stanoviti způsob vyřizování veškerých záležitostí obchodních (§§ 59 a 60 cit. zák. čl.).

b) Zákonodárství o nepřímých dávkách stojících v úzkém spojení s výrobou průmyslovou.

c) Ustanovení o mincovnictví a o míře peněžní.

d) Opatření ohledně oněch železničních tratí, jež se dotýkají zájmů obou polovin říše. Ježto železnice jsou předním dopravním prostředkem a prostředkem povznášejícím obchod měrou neocenitelnou, lze při uzavírání jednoty celní a obchodní zvláštní úmluvou stanoviti, u kterých tratí železničních v zájmu obou částí nezbytna jsou společná opatření a kam až tato opatření zasahovati mají. Pokud jde o všechny ostatní železniční tratě přináležejí právo disposiční výhradně onomu ministerstvu, pokud se týká, onomu zastupitelstvu říšskému, jehož územím probíhají.

S obchodem souvisí úzce i ustanovení o mincovnictví a o všeobecné míře peněžní. Jest tedy nejen žádoucí, nýbrž v zájmu každé části nezbytno, aby jak mincovnictví tak i míra peněžní byly stejnými ve všech zemích, kteréž přináležeti budou ku svazku celnímu, jenž uzavřen býti má (§§ 64 a 65 cit. zák. čl.).

e) Stanovení soustavy branné.

IV. Úhrada společných záležitostí.

Náklady na společné záležitosti musí nésti obě části říše dle poměru, kterýž čas od času ustanoví se úmluvou zastupitelských sborů obou částí (říšského sněmu a říšské rady) schválenou sankcí císařskou. Jestliže by se mezi oběma zastupitelstvy nedocílilo dohodnutí, stanoví císař tento poměr, avšak s platností na dobu pouze jednoho roku. Avšak zjednáni částek dle toho na každou polovinu říše připadající jest výhradně záležitostí té které poloviny. Leč k úhradě nákladů na společné záležitosti může býti přijata společná půjčka, kdež pak vše, co se dotýká uzavření půjčky, modalit použití a splacení jejího, vyříditi sluší společně. Rozhodnutí o otázce, zda se má určitá půjčka společně uzavřít, vyhrazeno jest však zákonodárství každé poloviny říše zvlášť. K tomu stanoví § 18 cit. uherského článku jak: »Jestliže se ve příčině té docílí s přivolením obou částí dohodnutí, musí býti vzájemnou úmluvou napřed stanoven poměr, dle kterého země koruny uherské ponesou břemena a náklady záležitostí uznaných dle sankce pragmatické za společné. Tato smlouva a stanovení onoho poměru provede se tím způsobem, že s jedné strany zastupitelstvo zemí koruny uherské, s druhé strany zastupitelstvo zemí ostatních každé za svou stranu zvolí stejně velkou deputaci. Tyto dvě deputace vypracují za působení dotyčných zodpovědných ministerstev podrobnou předlohu stran zmíněného poměru. Předlohu tuto podá každé ministerstvo dotyčnému zastupitelstvu říšskému, kdež se pak řádně projedná a vyřídí. Každé říšské zastupitelstvo sdělí svá usnesení cestou příslušných ministerstev s druhou polovinou říše a ustanovení obou částí říše takovýmto způsobem sdělaná předloží se Jeho Veličenstvu k sankci. Jestliže by se obě deputace nedohodly o předloze oné, předloží se dobrozdání každé části říše oběma říšským zastupitelstvům. Nedohodnou-li pak se ani říšská zastupitelstva, rozřeší otázku císař na základě předložených jemu dat. Úmluva odnášející se k poměru (kvótě) onomu může býti uzavřena jen na určitou dobu, po jejímž vypršení má opětně místo nová úmluva stejným způsobem uskutečněná. Zákon ze dne 27. ledna 1878 č. 61 ř. z. stanoví pak, že když odbyla se projednávání deputací po rozumu zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 146

ř. z. a dle uherského zákonného článku XII. z r. 1867 o společných záležitostech, k úhradě nákladů na záležitosti všechněm zemím mocnářství rakouského a způsob jich vyřizování jako záležitostí uznaných za společné předkem sluší započítati 20/0 na účet (obtížení) státu uherského a k sumě po srážce těchto 20/0 zbývajících, že mají království a země na radě říšské zastoupené přispívati 700/0, země pak koruny uherské 300/0. Kvota příspěvků smluví se vždy na 10 let, tedy obnovuje se úmluva kvotová každých deset let; té doby v platnosti jest tento poměr kvot na základě zákona ze dne 21. května 1887 č. 47 ř. z. a uherského zák. článku XXIII. z r. 1887 až do konce prosince 1897. Poněvadž mezi zákonnými zastupitelstvími obou říší nebylo docíleno dosud shody ve příčině t. zv. kvoty, prodlužuje se platnost dosavadního poměru vždy na rok vlastnoručním listem panovníkovým. Tak se stalo vlastn. listem ze dne 30. prosince 1897 č. 310 ř. z. na rok 1898 a vlastn. listem ze dne 30. prosince 1898. č. 240 ř. z. na rok 1899. Z čistého výnosu důchodku celního prohlášeného za příjem společný zapravují se především berní restituce za zdaněné předměty vyvezené za společnou celní čáru, zbytek sluší vynaložiti na účet společných záležitostí a proto musí se již předem sraziti z potřeb na společné záležitosti. Definitivně odčítají a vyrovnávají se tyto restituce berní mezi oběma částmi říše každého roku a to nejdéle do 12 měsíců po vypršení dotyčného roku slunečného na základě prozkoumané závěrky účetní. Jak království a země na radě říšské zastoupené, tak i země koruny uherské zavazují se odváděti na úhradu svých příspěvků každého měsíce jistou kvotu svých měsíčních příjmů, kterážto kvota jest k nim v témž poměru, jako suma oněch příspěvků k celkové sumě budžetu vydání za dotyčný rok. Jestliže by celková suma těchto měsíčních kvot nedosahovala obnosu oněch příspěvků, zavazují se ony země, že difference tu odvedou bez ohledu na své příjmy na krejcar a v takových obdobích (lhůtách), aby společné finanční hospodářství neuvázlo.

V. K společným záležitostem nebo k záležitostem, jež vyřizovati sluší dle společných zásad, odnášejí se ještě tyto zákony:

1. Na základě § 2 zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 146 ř. z. zmocněno bylo ministerstvo království a zemí na radě říšské zastoupených uzavřítí na dobu desíti let s ministerstvem zemí koruny uherské smlouvu celní a obchodní (viz čl. Svazky celní a obchodní).

2. Zákonem ze dne 27. června 1868 č. 63 ř. z. vydáno bylo na základě uzavřené smlouvy celní a obchodní ustanovení, ohledně zákonným způsobem v některém území státním zřízených akciových společností (komanditních společností na akcie), společností pojišťovacích a výdělkových a hospodářských společností, že smí působnost svou na druhé území zemské rozšířiti a zřizovati tam závody odštěpné.

3. Zákonem ze dne 24. prosince 1867 č. 3 ř. z. z r. 1868 zmocněno bylo ministerstvo rakouské uzavřítí zvláštní úmluvu o příspěvcích zemí koruny uherské k všeobecnému dluhu státnímu a to jak co do splácení kapitálu, tak i co do zapravování úroků.

4. Zákonem ze dne 10. července 1868 č. 53 ř. z. vydána byla ustanovení o hospodářské správě a kontrole společného nezaloženého a konsolidovaného dluhu státního (srv. čl. Kontrola státního dluhu).

5. Zákonem ze dne 27. července 1878 č. 66 ř. z. vydána byla ustanovení o rakousko-uherské bance a oboru působnosti jejím v obou polovinách říše (srv. čl. »Banky«).

6. Zákonem ze dne 22. února 1880 č. 18 ř. z. pojata byla správa Bosny a Hercegoviny v záležitosti společné; oběma polovinám říše vyhrazeno jest vydávati stejné zákony pro tyto zabrané (okkupované) země, jež vztaženy byly v rakousko-uherské území celní, a zároveň vyhrazuje se oběma polovinám říše usnáseti se o trvalých investicích a o prostředcích k tomu nezbytných.

VI. Správa záležitostí společných.

Dle § 11 lit. o) stát. zákl. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 141 ř. z. a dle §§ 23 a 25 uherského čl. zák. XII. z r. 1867 přináležejí zákonodárství o formě vyřizování záležitostí prohlášených úmluvou se zeměmi koruny uherské uzavřenou za společné v kompetenci říšské rady a říšského sněmu uherského. Toto zákonodárné právo příslušející zastupitelským sborům obou polovin říše vykonávají zastupitelstva, pokud jde o záležitosti společné, nikoli sama, nýbrž vysílají ze svého středu delegace (srv. čl. Delegation). Správu společných záležitostí obstarává společné zodpovědné ministerstvo. Nařízení o vedení, řízení a o vnitřní organizaci celé armády přísluší, jak již shora vzpomenuto, výhradně císaři. Společné ministerstvo bylo zřízeno výhradně pro ony předměty, kteréž jsouce společnými přináležejí pouze před trůn Jeho Veličenstva nepodléhající ani zvláštní vládě zemí koruny uherské ani zvláštní vládě snad zemí ostatních. Zodpovědným jest každý člen tohoto ministerstva za to vše, co spadá v jeho obor; avšak i celé ministerstvo zodpovědné jest společně za ona úřední opatření, kteráž společně podniká (§§ 23—27 cit. uherského zák. čl.). Ke společným ministerstvům náležejí: ministerstvo zahraničních záležitostí, říšské ministerstvo války a říšské ministerstvo financí, kterémužto pod moc dána i správa Bosny a Hercegoviny. Kontrolu společného finančního hospodářství vykonává společný nejvyšší dvůr účetní.

Záloha náhradní.

I. Pojem.

Záloha náhradní jest záloha utvořená z mužstva ku zbraní a službě povinného, kterouž doplniti se mají úbytky vzešlé ve válce ve vojsku nebo v obraně zemské. Náhradní záloha může však i za zvláštních poměrů povolána býti k aktivní službě i v době míru (zák. branný ze dne 11. dubna 1889, §§ 5, 12, 13, 15 a 18). V dřívějších válkách a ještě i v polním tažení r. 1866 vypsán a proveden byl nový odvod za účelem náhrady oněch ztrát, kteréž jsou přirozeným následkem operací válečných i vojenských. Není třeba ovšem připomínati, jak citelné vzrušení mělo toto opatření v zápětí v ohledu politickém, správním a především i vojenském. I zavedena ku zrušení tohoto mimořádného opatření prvním branným zákonem ze dne 5. prosince 1868 náhradní záloha i v Rakousko-Uhersku, avšak jen k doplnění ztrát na ustanovenou válečnou míru a bez všelikého zvláštního roztřídění. Dle branného zákona nyní platného jest však náhradní záloha co do počtu neobmezena a rozvržena na náhradní zálohu vojska a obou zemských obran (t. j. rakouské a uherské zemské obrany). Po zákonu přípustné povolávání náhradních záložníků i v míru jest pouhým důsledkem skutečnosti, že u příležitosti válečných událostí v Bosně a Hercegovině (r. 1878 a 1882) pro nedostatek zákonného ustanovení povolány býti musily starší ročníky záložníků, kdežto náhradní záložníci i tříd nejmladších mohli klidně zůstat doma. Náhradní zálohou vypěstováno býti má co největší množství vojensky vycvičených mužů branné moci, avšak při tom šetřeno býti co nejvíce jak státních financí, tak i zájmů branců.